

De Stalen Boog:

De herkomst van een straatnaam in Werkhoven

Johan van Impelen

Inleiding

Een nederzetting heeft vaak een naam in directe relatie met zijn omgeving. Hetzelfde geldt voor de namen van oude wegen¹. Er zijn vele woorden in omloop die een stukje 'openbare weg' aanduiden. Sommige termen, zoals plein, kade, dijk en wal, spreken voor zich, maar andere overlappen elkaar en worden regelmatig door elkaar heen gebruikt, zoals bijvoorbeeld weg, laan, straat of steeg. Ter verduidelijking volgt hier een overzicht. Een weg is een (smalle) strook grond in het landschap, die zorgt voor de verbinding van de ene naar de andere plaats. Met een laan wordt een zijweg bedoeld, vaak aan beide zijden beplant met een rij bomen. Het woord 'straat' is afgeleid van het Latijnse 'via strata', wat letterlijk betekent: een geplaveide weg, een van straatstenen voorziene verharde weg. Het woord 'steeg' heeft een taalkundige samenhang met het woord 'stijgen'. Van oorsprong is een steeg dus een stijgende weg. Later verwaterde dit begrip een beetje en gaf men deze naam aan een smal (donker) straatje, waardoor het een negatievere klank kreeg².

Het ontstaan van wegen gebeurde in het verleden spontaan en willekeurig. Waar het de toekomstige bewoners gunstig leek, werden huizen neergezet. Uit de karresporen rondom deze huizen ontstonden straten of stegen. Naarmate de bevolking toenam, nam ook het aantal huizen toe. Na verloop van tijd werd de openliggende grond tussen de al eerder gebouwde huizen volgebouwd. De namen voor deze straten ontstonden vanzelf, er kwam géén officiële instantie aan te pas. Als men bijvoorbeeld in een officiële akte wilde aanduiden waar iemand woonde, dan moest de ligging van het huis worden aangegeven. Daarbij oriënteerde men zich naar een bekend object in de directe omgeving. Deze manier van straatnaamgeving kunnen we als de oudste vorm beschouwen³. Straten en wegen verkregen in het verleden

vaak óók hun naam vanwege een bepaalde activiteit die daar plaatsvond, een bepaalde streek waar zij doorheen liepen, een (belangrijk) persoon die eraan woonde, een gebouw waar ze naar toe leidden, enzovoort. Zo kennen we in Werkhoven de Ambachtstraat (voorheen de Achtersteeg en daarvoor de Smitssteeg), de Leemkolkweg, het Oostromsdijkje, de Beverweerdseweg. Deze namen hebben een duidelijk relatie met hun directe omgeving.

Een dergelijke manier van situatiegebonden naamgeving is in onze tijd bijna niet meer te verwezenlijken. In nieuwbouwwijken treffen we dan ook vaak themanamen aan die niets meer met de directe omgeving te maken hebben: vogel-, bomen-, dichters-, staatsliednamen worden bijvoorbeeld gebezigd.

Soms wordt op straatnamenborden uitleg gegeven over de betekenis van de naam, maar in de gemeente Bunnik, waar Werkhoven sinds 1964 toe behoort, wordt dat de laatste jaren om financiële redenen niet meer gedaan. Dat is jammer, want nu is het niet meer voor iedereen duidelijk wat er met sommige namen wordt bedoeld. Dit geldt vooral voor historisch gekozen namen zoals die zijn gebruikt in de nieuwbouwwijk De Pelikaan te Werkhoven. Zo roept 'De Stalen Boog' in deze nieuwbouwwijk bij velen vraagtekens op. Als bewoner van deze straat ben ik op zoek gegaan naar de herkomst van deze naam. En daar doe ik hier graag verslag van.

Straatnaamgeving vroeger

Het kiezen van straatnamen kan emoties oproepen. Tegenwoordig dient een straatnaam het liefst iets positiefs uit te stralen. In het verleden maakten de mensen zich niet zo druk over een straatnaam. Zo hadden de aanwonenden er niet zoveel moeite mee dat het Achterpad⁴ in Werkhoven in de volksmond 'de Strontsteeg' werd genoemd.

Het straatnaambordje zonder uitleg
(dia: Marijke Donkersloot-de Vrij, 1994)

Hiermee werd gekscherend verwezen naar een mestvaalt die daar lag. Deze mest was afkomstig van veewagens van firma De Klein. Zo'n naam zou nu niet meer worden gebezigd. Men kreeg op een gegeven moment moeite met de uitgang 'steeg'. Zo werd in Werkhoven in 1952 de Achtersteeg veranderd in de Ambachtstraat en de steeg bij Van Echteld in de Weerdenburgselaan⁵.

Een ander voorbeeld: in een brief van 22 januari 1959 gericht aan de gemeenteraad van Werkhoven verzocht een achttal bewoners van de Werfsteeg het College van Burgemeester en Wethouders de naam Werfsteeg te veranderen in Pelikaanweg. En... zij hadden succes. Op 4 maart 1959 stuurde het gemeentebestuur een briefje aan de heer C.A. Hofman (*Pelikaanweg 5*) dat het verzoek was ingewilligd; het straatnaambordje was al besteld en zou zo spoedig mogelijk worden aangebracht⁶. De gemeente Werkhoven was echter niet altijd zo meewerkend. Een verzoek van een bewoner van de Weerdeburgselaan om deze naam te wijzigen in 'Weerdenburgerlaan' werd afgewezen, of men moest zelf voor de kosten van een nieuw straatnaambord willen opdraaien⁷! Tegenwoordig zou zo'n procedure ondenkbaar zijn.

Gemeentewet 1851

Een spontane naamgeving had als nadeel dat er van een uniform gebruik geen sprake was. Oude namen werden vergeten of werden aangepast aan nieuwe situaties. Het kwam zelfs voor dat er meerdere namen bestonden voor eenzelfde (stukje) weg of straat. Het stukje Herenstraat in Werkhoven tussen de Achterdijk en de Leemkolkweg werd bijvoorbeeld 'de Hanenweg' genoemd⁸. Vroeger hielden de gemeenten een soort wijkregister aan. In kleine dorpen zoals Werkhoven was dat een prima systeem; Wijk A voor de bebouwde kom en Wijk B voor het gebied buiten de bebouwde kom. Voor grotere gemeenten werd dit systeem op den duur onwerkbaar. Met de aanneming van de Gemeentewet van 1851 werden de gemeenteraden met de straatnaamgeving belast en was het afgelopen met de spontane straatnaamgeving⁹. In de gemeente Bunnik bedenkt een door de gemeenteraad ingestelde straatnamencommissie sinds 1972 de namen¹⁰.

'Den Boog'.

Het is 1664 als Meyndert Wouters, 'weert in den Boog', bezoek krijgt van afgevaardigden van de Hervormde Kerk van Werkhoven. 'Weert' is een oude benaming voor waard of herbergier: met 'den Boog' wordt dus een herberg bedoeld. De heren komen zaken doen. Men blijkt tot overeenstemming te komen want Meyndert Wouters krijgt opdracht de wijn en het brood, nodig voor 'des Heeren Avondmaal' te leveren¹¹. Bij zijn herberg had Meyndert ook een brouwerij. Het was waarschijnlijk niet de enige brouwerij in het dorp¹², maar Meyndert kon in ieder geval wel herberg De Pellecaen tot zijn klantenkring rekenen, want deze herberg had in 1676 een schuld van ongeveer 50 gulden 'bij den brouwer in den booch.' Dit blijkt uit een boedelbeschrijving opgemaakt op 4 februari 1676 door de enige notaris die Werkhoven ooit heeft gekend, Jan van Reumst (werkzaam van 1671-1714)¹³. Meyndert Wouters was ook een vooraanstaand lid van de Hervormde Gemeente van Werkhoven. In de jaren 1653-1654 was hij 'aelmoesenier' en in 1670-1671 kerkmeester. Hij was dus verantwoordelijk voor de financiële boekhouding

van de kerk en de armenzorg¹⁴. De zorg voor de allerarmsten kwam in die tijd veelal voor rekening van de kerk. Inkomsten verkregen de kerkelijke 'armenafdelingen' voor een groot deel uit schenkingen, huurpenningen, rente van uitgeleend kapitaal én giften gedaan in 'den bussen' die in de verschillende herbergen van Werkhoven geplaatst waren. Ook in herberg Den Boog stond zo'n bus.

'Uyt den bussen'

Het is 1666 als kerkmeester Anthonius Gijsbertsz van Sterkenburg, die tevens schout van Werkhoven was, in zijn rekeningenboek noert:

'ende is uyt de bussen in den Gerechte tot Werckhoven gelicht des 7e december 1664 te huysinghe van Anthonis Jansz van Swoll weert ten Halven¹⁵ 1 - 8 - 0
 In den Boog 8 - 0 - 10
 In den Pellecaan¹⁶ 4 - 2 - 0
 In den Peysell¹⁷ 1 - 5 - 0'

Het eerste bedrag staat voor guldens, het tweede voor stuivers en het derde voor penningen. Het valt op dat de inhoud van de bus in herberg Den Boog aanmerkelijk hoger uitvalt dan bij de andere herbergen. Zou het verkrijgen van de opdracht tot de levering van wijn en brood hierop soms invloed hebben gehad?

Eigendom van huize Beverweerd en gerechtshuis

Herberg Den Boog staat ook vermeld in het archief van Beverweerd. De herberg was namelijk vanouds eigendom van de heer van Beverweerd¹⁸. Zijn bezittingen (boerderijen en landerijen) waren in erfpacht uitgegeven aan diverse personen. Vaak bleven dezelfde families er gedurende vele generaties wonen. Daardoor gingen deze bewoners hun pand in de loop der tijd méér en méér als familiebezit zien. Maar als de bewoner het pand wilde verkopen, diende hij wél altijd eerst toestemming te vragen aan de heer van Beverweerd. De nieuwe 'eigenaar' kon dan door deze heer worden 'verleyd' met een nieuw erfpachtcontract van het zo juist verworven 'bezit'. Daarin werd vastgesteld dat er jaarlijks een

bepaald bedrag (vaak ook iets in natura) moest worden afgedragen aan de heer van Beverweerd. De heer van Beverweerd liet al zijn bezittingen door zijn schout opmeten en vastleggen¹⁹. Zo kennen we bijvoorbeeld de 'Blaffaerd' van de hand van Theodorus Backer in 1710. Een duidelijke tekening van het perceel, aangevuld met een beschrijving daarvan en vermelding van aangrenzende eigenaren, moest iedere twijfel over omvang en ligging uitsluiten. Jammer genoeg zijn de eigendommen in de bebouwde kom van Werkhoven niet in getekende vorm in dit kaartboek aanwezig. Van deze eigendommen wordt alleen in de tekst melding gemaakt. De enige, mij bekende, wat vage afbeelding van de herberg is te vinden op een gravure uit het jaar 1750.

De al genoemde eigenaar van Den Boog, Meyndert Wouterszoon, moet goede connecties met het lokale bestuur hebben gehad, want zijn herberg deed op dat moment tevens dienst als het gerechtshuis van Werkhoven. In de 'Blaffaerd' uit 1710 lezen we: 'Dit is een huysinghe en erf, daer den stalen boogh uythangt, alswaer jegenswoordigh het gerechtshuysinghe van Werckhoven wert gehouden'. Maar liefst vier keer per jaar werd er door de schout recht gesproken²⁰. Deze 'recht dagen' waren een prima gelegenheid om zaken te doen.

De Werkhovense kerk gezien vanuit het noorden in 1750. Kopergravure naar J. de Beijer door H. Spilman uit 1773. Het meest rechts gesitueerde huis is herberg De Stalen Boog (gravure in bezit van auteur)

Handboog in ontspannen toestand op een gevelsteen te Weesp (uit: *De gevelstenen spreken* van J.R. Schiltmeyer. Amsterdam, 1970)

De naam van de herberg

Het is duidelijk dat met de aanduiding 'daer den stalen boogh uythangt' een uithangteken wordt bedoeld. Daar er echter geen afbeelding van het uithangteken bekend is (daarvoor biedt de gravure uit 1750 geen uitkomst), blijft het natuurlijk gissen hoe dit er uit moet hebben gezien. De (latere) toevoeging van het woord 'stalen' kan er op duiden dat het uithangteken voorheen van een ander materiaal was, bijvoorbeeld van hout. Maar volgens het woordenboek van Van Dale betekent het bijvoeglijk naamwoord 'staal' ook 'strak gespannen'. Met de stalen boog zou dus ook een strak gespannen boog kunnen zijn bedoeld. Hoe de herberg aan zijn naam kwam, is mij niet duidelijk geworden. Misschien was de stichter van de herberg wel een vooraanstaand lid van de plaatselijke schutterij?

Uithangtekens

Het gebruik van uithangtekens is in onze streken zeer waarschijnlijk in de middeleeuwen ontstaan. Voor die tijd was het gebruikelijk dat bij een wijntapperij een krans werd uitgehangen. De Romeinen kenden deze gewoonte al: zij gebruikten een krans van

wijnrankbladeren en later een van hout²¹. In de middeleeuwen hadden kasteelheren een belangrijke functie in het aanbieden van een veilige slaappleaats voor reizigers. Men kon terecht in het kasteel of in een huis dat 'bescherming' genoot van de kasteelheer. Hier ligt ook de oorsprong van het woord 'kastelein', dat wil zeggen de kasteelheer die tevens herbergier was²². Aan deze kastelen en beschermde huizen hing een schild met daarop het familiewapen van de kasteelheer. Dit schild ging ook mee op reis en werd opgehangen aan de huizen waar de kasteelheer zijn intrek had genomen. Zo zou het houten uithangbord zijn ontstaan, dat men met een stok of stang aan de gevel bevestigde. Later kwamen gevelstenen en ook houtsneden en schilderijen in of op houten luifels in zwang²³. De 'gaper' boven de deur van een drogisterij is een bekend voorbeeld. Er was een groot scala van onderwerpen in omloop die men als uithangteken gebruikte. Vaak werden afbeeldingen van dieren - de zwaan, de pelikaan- hiervoor gebruikt, maar ook het thema wapentuig kwam regelmatig voor. Zo verwijzen Van Lennep en Ter Gouw naar een brouwerij in Dordrecht met de naam 'Den Boog'²⁴. Maar ook in Utrecht op de Oudegracht (bij de Vollerbrug) heeft een brouwerij gestaan met deze naam²⁵. In beide gevallen was er sprake van een handboog.

De Stalen Boog als onderpand

De Stalen Boog is in de loop van de tijd regelmatig gebruikt als onderpand voor het afsluiten van leningen. Zo verkocht Cornelis van Boetzelaer, gehuwd met Baligje de With, het huis aan zijn dochter Jannigje Cornelis van Boetzelaer voor het bedrag van 1000 gulden (inclusief de inboedel, een koe en een kalf)²⁶. De prijs van 1000 gulden was gelijk aan de twee 'plechten' welke op 19 november 1707 gepasseerd waren voor het leenhof van Beverweerd²⁷. Jannigje was gehuwd met Jordaan de Pauwert die het op zijn beurt weer verkocht aan Aart van Boetzelaer (een broer van Jannigje). Deze verkoop vond plaats op 9 juni 1738 en wel voor de prijs van 700 gulden²⁸. Op 26 april 1765²⁹ schreef de schout van Werkhoven, Jan van Beek, in het register van

het huis Beverweerd een 'plegtbrief' in, waarin te lezen is dat Gerrit en Lijsje van den Boetselaar in naam van hun moeder, Neeltje van den Nijendijk, weduwe van Aart van Boetzelaer en toen huisvrouw van Arie van den Boomgaard, bekenden schuldig te zijn aan Adriana de Bie, weduwe van Fons van Amerongen, een kapitaal van 300 gulden (tegen 5% rente). Dit bedrag werd geleend om de voorgaande 'plegtbrief' af te betalen aan Cornelis van Wijngaarde. Er moest per jaar 50 gulden worden afgelost.

Erfpacht

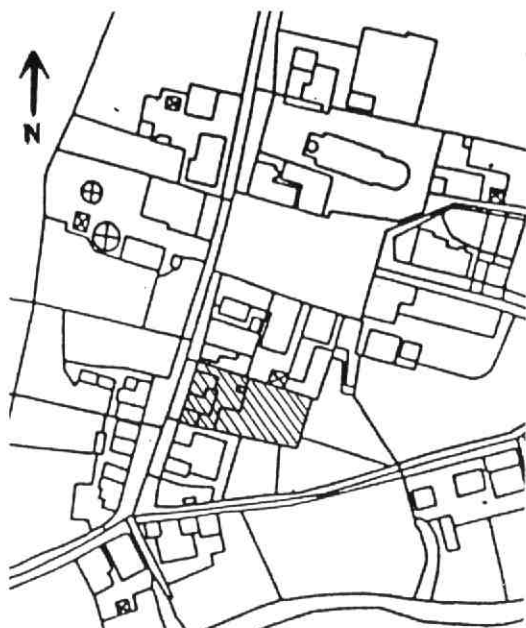
De heer van Beverweerd had ingesteld dat voor de erfpacht 'een derde helft pont wasch, ofte een halve Philips gulden ten behoeve van de capelle van Beverweerd' betaald moest worden³⁰. Deze 'wasch' zal ongetwijfeld bedoeld zijn voor de kaarsen die de kapel moesten verlichten.

Zo had de heer van Beverweerd zijn erfpacht bij ieder pand weer anders geregeld.

Het pand dat naast (zuidwaards van) de Stalen Boog stond, was belast met een erfpacht van 'anderhalf eclesie goude schilden tot drie guldens, drie stuyvers ende nogh twee vette capoenen'. Maar de wijze van betalen was wel gelijk. De erfpachtplichtigen moesten op het kasteel verschijnen op 'Sint Maertensdag (11 november) voor midde winter'.

Een nieuwe lening³¹

Op 22 januari 1770 sloten Neeltje van den Nijendijk, inmiddels ook weduwe van Arie van den Boogaard, en haar oudste zoon Gerrit van den Boetselaar een nieuwe lening af, groot 400 gulden. Daarmee betaalden zij hun schuld van 300 gulden af aan Adriana de Bie, weduwe van Fons van Amerongen. Zij leenden nu het geld van Petrus Smits. Bij hem behoefde zij slechts 4% rente te betalen maar het aflossingsbedrag was wel hoger, namelijk: 100 gulden per jaar. Op 17 december 1782 deed Neeltje van den Nijendijk vrijwillig afstand van haar bezit aan haar oudste zoon Gerrit van Boetselaar, 'in echt verwekt bij wijlen haaren eerste man Aart van Boetselaar'.

Fragment van de kadasterkaart uit 1832 met de situatie in de Herenstraat na de sluiting van de herberg annex brouwerij. Duidelijk is te zien dat het huis verdeeld is in drie woningen (het gearceerde gedeelte). Ter oriëntatie: op dit perceel staat nu het Wapen van Werkhoven en de eerste twee huisjes aan de zuidzijde daarvan (nagetekend door H. de Lanooy Meijer, ca 1980)

Laatste eigenaar brouwerij

De herberg is bijna een eeuw in handen van de familie Van Boetselaar geweest. Daaraan kwam een einde toen Gerrit van den Boetselaar, gehuwd met Catharina Hendriks, de herberg in 1805 verkocht aan Pieter Verkerk³². Deze was landbouwer van beroep en had in Werkhoven diverse bezittingen. Hij was gehuwd met Gerrigje Brandenburg. Na zijn dood in 1812 liet Pieter al zijn bezittingen na aan zijn vrouw en drie kinderen, Anthony, Dorothea en Laurens. Gerrigje Brandenburg overleed in 1819. Vanaf dat jaar hebben haar kinderen de brouwerij voortgezet. Zij hielden ongeveer vijf jaar hun ouderlijk bezit bijeen, maar in 1825 wensten zij dat te verdelen³³. Dorothea Verkerk kreeg het huis Den Stalen Boog toegewezen. Zij sloot de brouwerij en liet er drie woningen van maken. Zelf heeft Dorothea Verkerk er niet gewoond. Zij verkocht in 1835 het huis aan Johannes Meyer, kleermaker van beroep³⁴. In 1857 kocht Meyer het naastliggende pand (noordzijde) van de huisschilder Carel Frazza erbij³⁵.

Carel Fraza verhuisde naar het pand op de hoek Herenstraat-Ambachtstraat, waar nog steeds een nazaat woont. Op een gegeven ogenblik werd de financiële last hem blijkbaar te groot, want hij stond in 1871 beide panden af aan de Rooms Katholieke armen van Werkhoven die daarmee zijn verplichtingen voor hun rekening namen³⁶.

De locatie

Bij het vaststellen van de juiste locatie van een pand is een goede omschrijving van de burens en wegen in de directe omgeving van groot belang. Probleem hierbij is dat men het niet altijd even nauw nam met de geografische aanduidingen.

In de 'Blaffaerd' van Beverweerd uit 1710 staat geschreven 'daer ten noorden Ruth Cooltjes en Evert Pauw, ten zuyden Splinter Janszoon, ten oosten Hammer Goossenszoon en ten westen den Heeren Binnenwegh naest gelant zijn'. In de akte van 1765 worden we op een dwaalspoor gebracht doordat men de richtingen anders aangeeft: 'streckende uyt de

Gemeene Weg tot aan den boomgaard van Willem van Doorn, daar westewaards Gerrit Vernooys weduwe en oostewaards sinjeur Agterberg naast geleegen sijn'. Hier dienen west- en oostwaards respectievelijk als noord- en zuidwaards gelezen te worden.

Tot besluit

In het voorgaande is van de straatnaam 'De Stalen Boog' de historische achtergrond geschetst. Ik ben van mening dat het aanbeveling verdient, om bij het bedenken van nieuwe straatnamen zoveel mogelijk aan plaatselijke geschiedkundige namen voorrang te geven. Hierdoor worden wij op een bijzondere manier herinnerd aan ons verleden.

J.N.M. van Impelen is lid van de gemeenteraad Bunnik en houdt zich bezig met de geschiedenis van Werkhoven.

Het Wapen van Werkhoven. Hier stond vroeger herberg De Stalen Boog (dia: Marijke Donkersloot-de Vrij, 1994)

Noten

1. P.J. Meertens, *Nummers of namen voor wegen en straten?* Amsterdam, 1969.
2. J.B.J. Thomas, *Straat en nummer. Beknopte handleiding voor de naamgeving van straten, pleinen enz. en de nummering van gebouwen.* 's Gravenhage, 1971.
3. Zie noot 1.
4. Het Achterpad is een oud verbindingsweggetje dat parallel loopt aan de Beverweerdseweg, vanaf de Brink achter de huizen langs in oostelijke richting en na zo'n 350 meter aansluiting geeft op de Beverweerdseweg.
5. Gemeente Bunnik, Archief gemeente Werkhoven 1811-1964 (GW), 11.
6. GW, 779. De acht ondertekenaars waren: H. de Klein; W.S. van Dam; F. van Lunsen; C. Hofman; J.J. Schothorst; C. van Impelen; J. Broekhuizen; Th. Broekhuizen.
7. Idem. Aanvrager was de heer G.J. van Echteld, Weerdenburgselaan 8, 29 oktober 1960. Het verzoek werd afgewezen op 29 december 1960.
8. Rijksarchief in Utrecht (RAU), Notariële Archieven (NA), 727 (akte 1793, 19 oktober 1894). Zie ook noot 12; daar wordt de huidige Ambachtstraat aangeduid met twee verschillende namen.
9. Zie noot 2.
10. Het college besloot op 27 april 1972 tot het instellen van een straatnamencommissie.
11. RAU, Archief Hervormde Gemeente van Werkhoven, 104.
12. Tot nu toe heb ik nog twee brouwerijen getraceerd, namelijk 'de huisinge gelegen op 't Catwijkerveld' Gemeentearchief Utrecht (GAU), NA, U 119a003 (akte 37, 28 maart 1705) en 'de huisinge streckende voor van de Smitssteeghe ofte Agterwegh en ten noorden de Beverweertse wegh', GAU, NA, U 119a003 (akte 94, 3 januari 1707). In beide gevallen was Cornelis van Boetzelaer, schepen van Werkhoven, de verkoper.
13. RAU, NA, 2437.
14. Zie noot 11.
15. Herberg Ten Halven lag buiten het dorp, aan de splitsing van de Herenstraat en de Hollendewagenweg. Circa 1877 werd deze herberg afgebroken. Op de kaart van De Roy uit 1696, die vroeger de omslag van het periodiek sierde, staat hij aangegeven als 'Jan ten Halve'.
16. Herberg De Pellecaen is de voorloper van het bekende café De Zwaan, dat aan de Brink heeft gestaan tot het in 1966 werd gesloopt.
17. RAU, Kapittel van St. Jan, 328. Herberg Den Peysell maakte waarschijnlijk deel uit van boerderij De Pijssel. Deze boerderij stond tegenover het kasteel Beverweerd en naast molen 'Den Weert'.
18. RAU, Huis Beverweerd, 67.
19. RAU, Huis Beverweerd, 22.
20. J. van de Water, *Groot placaatboek ...* dl 2. Utrecht, 1729, 1176-1178. In Werkhoven ging deze nieuwe vorm van rechtspraak in op 6 november 1554.
21. H.W. Allings, *Uithangtekens en gevelstenen.* dl 3. Amsterdam, z.d.
22. M. van Boven, *In 't bonte uithangteken.* Den Bosch, 1976.
23. J. van Lennep en J. ter Gouw, *Uithangtekens en opschriften.* Leiden, 1868.
24. Zie noot 23.
25. I.H.M.J. Kemperman-Wilke, 'Inventaris van de archieven van de Rooms-Catholieke Armenkamer (...) en van de brouwerij "De Boog"(1847-1898)'. GAU, *Gebundelde inventarissen*, dl 6, 68-69.
26. GAU, NA, U 119a003 (akte 175, 3 juni 1709).
27. Zie noot 26. Een plecht van 600 gulden ten behoeve van de weduwe van heer Willem van Dijk te Jutphaas en 400 gulden van de heer Theodorus van Voorst tot Utrecht.
28. RAU, Financiële instellingen, 2422.
29. Zie noot 18.
30. Idem.
31. Idem.
32. Idem.
33. GAU, NA, U 318a014 (13 april 1825).
34. RAU, NA, 2704 (akte 2636, 2 januari 1835).
35. RAU, NA, 2748 (akte 2131, 1 juli 1857).
36. RAU, NA, 895 (akte 687, 22 maart 1872).